

Firmaperforaties: een verzamelgebied met veel gaten

(Louis Zandbergen; uit: *Perfinpost* nr. 27, nov. 1993)

Aanleiding

Op zaterdag 13 februari 1993 heb ik tijdens een bijeenkomst van de filatelistische contactgroep Spanje-Portugal een dialezing gegeven over firmaperforaties. Mede door de aanhoudende en dichte mist werd deze bijeenkomst matig bezocht. Ook op de uitnodiging stond een foutieve aankondiging van het te vertonen thema. Spaanse vervalsingen houdt u nog te goed. Dat onderwerp vergt meer voorbereidingstijd en is absoluut omvangrijker.

Voor degene die niet aanwezig konden zijn, en voor de aanwezigen die toch enig naslagwerk wensen, zal ik hetzelfde 'liedje' nog eens zingen maar dan instrumentaal oftewel zonder al de begeleidende dia's. Toch zult u enkele significante afbeeldingen in het artikel tegenkomen. Ook nieuwe informatie zal ik aan dit artikel toevoegen.

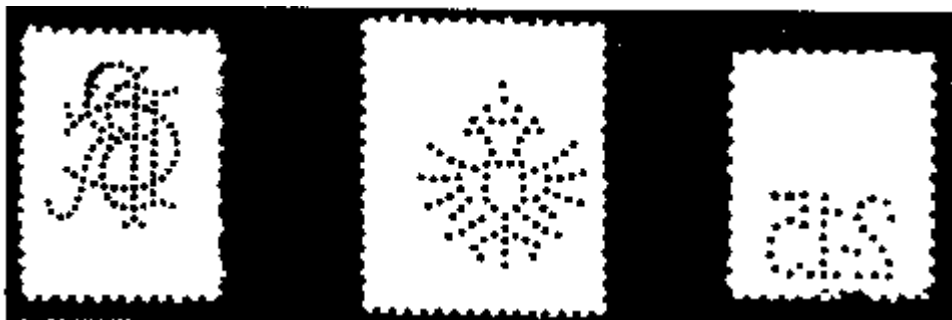
INHOUD

1. INLEIDING/INTRODUCTIE
2. ONTSTAAN
3. GEBRUIK
4. VERZAMELMOGELIJKHEDEN
5. BRONNEN

Hoofdstuk 1. Inleiding/introductie

Dit artikel gaat over firmaperforaties, Een andere vee! gebruikte term in de filatelie is perfin. Dit woord is een samenvoeging van een gedeelte van een Engelse naam, namelijk perforated insigna of perforated initials. Duidelijk is dat het hier om perforaties gaat en tevens dat die een beeld(-merk) vertegenwoordigt. Hierbij wordt tegelijk een aantal gebruikelijke perforaties als lijn-, kam- en roulettetanding uitgesloten. Een firmaperforatie komt gebruikelijk midden in het zegelbeeld voor (verschuivingen komen echter veelvuldig voor).

Een perfin laat meestal een of meer initialen zien van een bedrijf die de perforator in gebruik had (of heeft, maar daar kom ik later op terug). Daarnaast komen ook andere afbeeldingen voor zoals monogrammen en cijfers.

Drie soorten perfins v.l.n.r. "initialen", "monogram ; 'cijfers'.

Het betreft in ieder geval de zegels met gaatjes die tot ongeveer 10 jaar terug als waardeloos materiaal uit een verzameling werden verwijderd. Vernietiging vond op grote schaal plaats. Intussen is het tij ten volle gekeerd! Hoe en waarom zal ik nu uit de doeken doen. Hiervoor duiken we eerst in de oude doos.

Hoofdstuk 2. Ontstaan

Aan de wieg van de eerste postzegel stond de Engelsman Sir Rowland Hill. Ongetwijfeld heeft u wel eens van die man gehoord. Zo niet, hij prijkt intussen al op enkele honderden zegels. 'Zijn' eerste zegel verscheen op 6 mei 1840. Intussen toch al weer 153 jaar geleden! Direct daarna volgden andere zegels met ook andere waarden. Er was grote behoefte aan zegels zodat er veel werden gefabriceerd.

Na de ingebruikname van postzegels ontstond er al vrij snel een betrekkelijk groot probleem. Bij de grootverbruikers van zegels werden steeds meer postzegels verduisterd. Met name kantoorklerken vulden hun schamele loon aan door zegels mee naar huis te nemen. Daar die zegels als wettig betaalmiddel mochten worden gebruikt, om bijvoorbeeld een rekening te vereffenen, dan kunt u zich wel voorstellen dat de zegels verdwenen als sneeuw voor de zon. Er moest dus gezocht worden naar een afdoende oplossing.

In ongeveer dezelfde periode werd, ook door een Engelsman, het perforeren van papier uitgevonden. Nu vinden we dat heel normaal, maar verplaatst u zich maar even zo'n 150 jaar terug! Maar het duurde toch nog wel een tijd voordat er sprake was van het perforeren van zegels. In 1859 dacht men een andere oplossing voor het probleem gevonden te hebben. Middels over- of onderdrukken wilde men de vervreemding te lijf. Al snel bleken de onderdrukken niet controleerbaar. Bij opgeplakte zegels zie je immers geen onderkant. Ook de overdrukken waren geen succes. In ieder geval vond de Britse Posterijen dat. De overdrukken waren zo overdadig van tekst, dat het zegelbeeld nauwelijks zichtbaar meer was. En wanneer dan ook de Britse vorstin in het gelaat getroffen wordt door reclamewensen, dan kunt u zich wel voorstellen dat daar snel een decreet aan te pas is gekomen. Geen opdrukken meer op het gezicht van de vorstin! U proeft het al, ook dit middel bleek geen succes tegen de postzegel verduisteringen.

Op het Engelse eiland leefde in die dagen ook ene Joseph Sloper. Als ingenieur en zakenman had hij diverse patenten van uitvindingen op zijn naam staan. Zo had hij het patent voor de machine die treinkaartjes perforerde. Patent uit 1868. Door dit project kwam hij in contact met de firma Copestake, Moore & Crampton.

Een van de eerste perforaties, SMIM van Groot Brittannië

Dit bedrijf had weer contacten met de posterijen en grote bedrijven en zo was de link met postzegels snel gelegd. De Britse Posterijen zagen aanvankelijk het perforeren niet zitten. Ook hier woog het beschadigen van het zegelbeeld met de vorstin zwaar. Nadat de goede bedoelingen nogmaals onder de aandacht werden gebracht kreeg Joseph Sloper (what's in a name?) officieus toestemming firmaperforaties in te zetten. Dit was op 15 februari 1868 (onlangs dus het 125-jarig jubileum). Per dienstorder van 1 maart 1869 is het systeem en gebruik officieel erkend.

Onze uitvinder had ook een goede neus als zakenman. Hij richtte een bedrijf op die perforatiemachines produceerde. In de periode van 1870-1890 werden zijn machines naar vrijwel geheel Europa en Noord en Zuid-Amerika verzonden. België was het eerste Europese land dat een perforator in gebruik kreeg. Dit was omstreeks 1872.

Helaas heeft het bedrijf van Sloper een paar voltreffers in de Tweede Wereldoorlog te voorduren gehad. Hierdoor zijn de archieven verloren gegaan. Dit bemoeilijkt het speurwerk, maar anderzijds geeft het weer een extra uitdaging.

Hoofdstuk 3. Gebruik

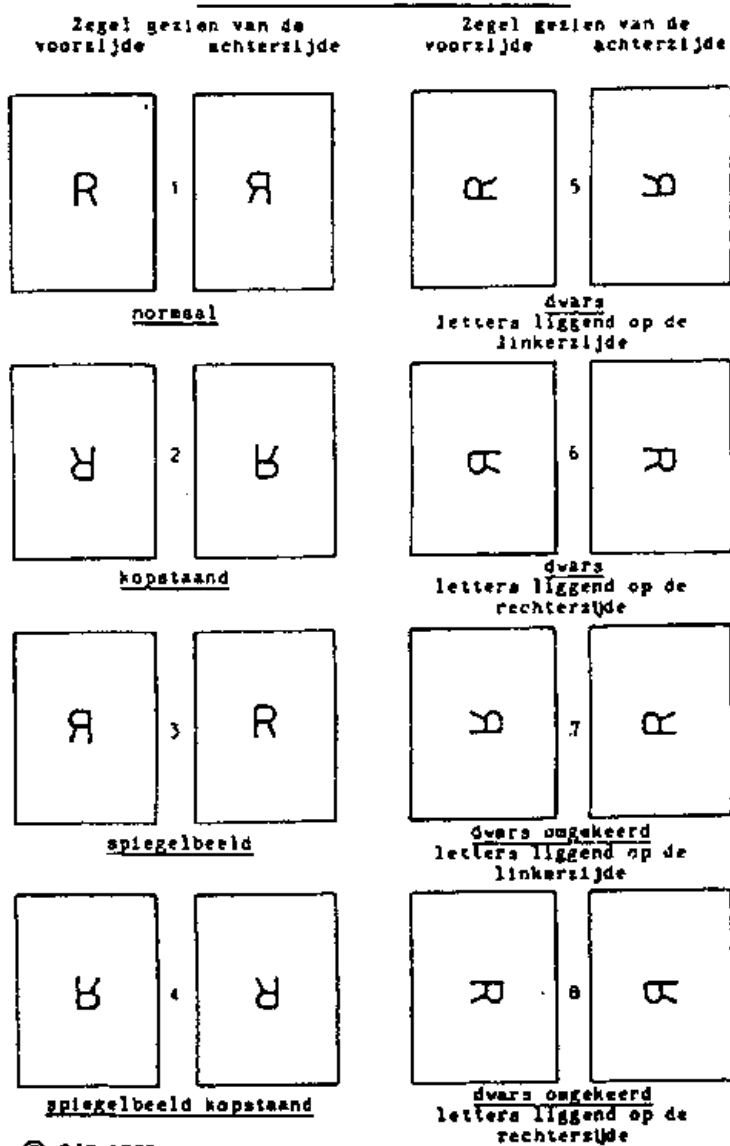
Zoals in het vorige hoofdstuk al aangegeven, had de firma Sloper het patent op de perforatiemachines. In het begin perforerde het bedrijf in opdracht postzegels. Maar dit kostte zoveel tijd en ook organiek leverde het de nodige kopzorgen, zodat uiteindelijk de perforatiemachines verkocht werden.

Eerst alleen in Engeland zelf, later ook in het buitenland. De aanvrager kreeg dan een eigen machine met daarbij een specifieke beeldmerk (=perfin). Er waren twee verschillende typen in omloop. De enkelvoudige perforator met slechts een pons (afdruk van perfin). Daarnaast werd ook de meervoudige perforator gebruikt.

Bij die laatste waren meerdere ponsen op hetzelfde apparaat aanwezig. De methode die hieraan ten grondslag ligt, is in principe dezelfde als onze huidige perforator. Een apparaat dat twee of meer grotere gaten in papier maakt om het opbergen in bijvoorbeeld ordners mogelijk te maken. Het systeem is dus vergelijkbaar met een pen-gat verbinding. Bij perforoeremachines is alleen de pen veel kleiner en tevens hol. Het heeft scherpe randen die door het papier snijden. Het was dan ook mogelijk meerdere zegels tegelijk te perforeren. Men plaatste dan enkele vellen onder de perforator. Ook kon een zegelvel gevouwen worden, waardoor het mogelijk werd sneller een vel te voorzien van firmaperforaties. Met name door die laatste methode kwam een perfin in verschillende standen in een zegelvel. De perfin kon daardoor ook kopstaand, spiegelbeeld en spiegelbeeld kopstaand worden afgedrukt. Daarbij ook nog de mogelijkheden die ij een dwarse perforatie kunnen ontstaan opgeteld, zit je al op acht verschillende verschijningsvormen!

Zie hiervoor de afbeelding 'Verschijningsvormen van perfins'.

VERSCHIJNINGSVORMEN VAN PERFINS

Om echter een perforeermachine te mogen gebruiken, had men eerst toestemming nodig van de postkeren van het land waarin de perfin gebruikt moest, gaan worden. De meeste aanvragen werden positief beantwoord. Wel werden er soms voorwaarden gesteld aan de afmetingen van een perfin. Zo zijn perfins in de USA officieel vanaf 8 mei 1908 toegestaan, maar de perfins mochten niet groter zijn dan 1/2 inch (ongeveer 13 mm) in het vierkant. Tevens mochten de afzonderlijke gaatjes weer niet groter zijn dan 1/32 inch (ca. 0,8 mm).

Een gespecialiseerde verzamelgebied in de perfinwereld is de perfin die is aangebracht in een roltandingzegel. In Nederland is omstreeks 1924 een postzegelplakmachine (POKO=Porto Kontrol Machine) ingevoerd en in gebruik genomen. Daarna volgden meer van dergelijke apparaten. Zo'n apparaat plakte dus een zegel op een poststuk. In de twintiger jaren waren de meeste rolzegels voorzien van een perfin.

Het gebruik van perfins was vooral weggelegd voor grotere bedrijven en instellingen. Het zijn met name banken, verzekeringsmaatschappijen, grotere commerciële bedrijven, officiële regeringsinstellingen en spoorwegen die een perforeermachine gebruikten. In het begin met duidelijk de bedoeling om verduistering tegen te gaan, later kwam ook de reclamemogelijkheid nadrukkelijker naar voren.

Om een indruk te krijgen van het gebruik van perfins laat ik onderstaand een overzicht zien van de uitgifte in enkele landen. Het betreft verschillende beeldmerken!

Engeland	30.000
Duitsland	20.000
USA	7.000
Denemarken	1.000
Nederland	900 (w.o.O.G.)
Spanje	400
Canada	320
Portugal	230
Noorwegen	100
Griekenland	14
Rusland	10

Een globale schatting van de totaal gebruikte beeldmerken laat zien dat er nu ongeveer 120.000 verschillende bekend zijn. En dan heb ik het nog niet over de diverse zegels waarin zo'n perfin is gebruikt, alsmede laat ik buiten beschouwing de verschillende standen. Een enorm gebied waar je je als perfinverzamelaar al snel enige beperkingen moet opleggen.

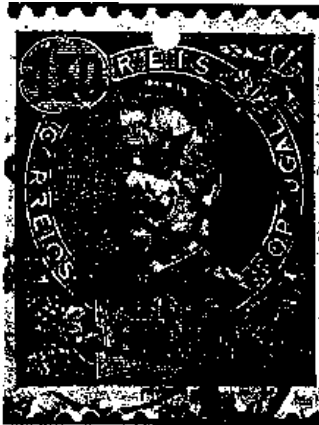
Zoals u ziet zijn het soms gigantische aantallen. Van Duitsland en Engeland is men nog volop bezig de perfins te catalogiseren. De aantallen zijn daar dan ook indicatief. Van de andere landen is intussen meer bekend. Dit houdt niet in dat er geen nieuwe perfins ontdekt worden. Integendeel zelfs. Door de toegenomen belangstelling worden steeds weer nieuwe ontdekkingen gedaan. Daarbij komt ook dat de gebruiker vaak niet bekend is. Het was immers een 'must' om de zegel van een poststuk te halen, waardoor een spoor naar de gebruiker werd afgesneden. Gelukkig zijn de inzichten wat dat betreft ook gewijzigd. De combinatie perfin-envelop geeft de mogelijkheid de gebruiker positief te identificeren. Maar intussen zitten we wel met een hiaat in de kennis.

Vanaf 1875 tot 1975 was het in Nederland officieel toegestaan om perfins aan te brengen. Oogluikend werd het daarna nog toegestaan, maar in 1986 kwam daaraan een einde. Er zijn nog steeds landen die het gebruik van perforeermachines toestaan en waar ook nog gebruikers zijn. Nog steeds ontvang ik recente zegels van Engeland (m.n. Machins) en USA met een perfin. Maar in het algemeen zitten we wel in de nadagen van het gebruik van de perfin.

Portugal

In het overzicht van de landen met de gebruikte/bekende perfins staat Portugal met een aantal van zo'n 230 stuks. Dit totaal is eigenlijk niet correct. Ongeveer 40 hiervan staan wel genoemd in de catalogus van Portugese perfins (in het Portugees: perfuracoes de selos) van R.P. Everett, maar tot op heden is nog geen zegel met die afbeelding gevonden. Dat heeft te maken met het feit dat de gebruiker wel toestemming heeft gevraagd en gekregen van de Portugese PTT maar (mogelijk) nooit tot gebruik van een perforeermachine is overgegaan. Maar tevens bestaat de mogelijkheid dat in uw verzameling of schoenendoos de oplossing te vinden is.

Volgens de circulaire no. 13 gedateerd 5 april 1884 werd het mogelijk perfins te gebruiken. In het begin waren alleen de zogenaamde telegraaf-sterren als perforatie in gebruik. Vanaf ongeveer 1890 komen de eerste 'echte' perfins. Maar niet alleen in het moederland zijn de perfins gebruikt. Ook zijn ze bekend van Angola, Azoren, Funchal en Lorenzo Marquez. Zo'n 15 verschillende perfins worden tot op de dag van vandaag nog steeds gebruikt.

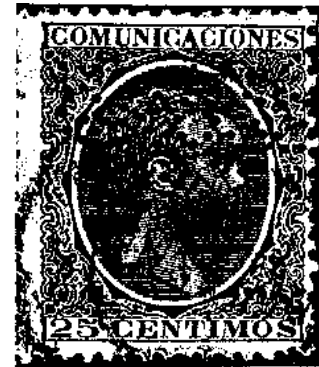
De Portugese PTT stelt als voorwaarde dat elk jaar opnieuw een verzoek voor gebruik moet worden ingediend. Hierdoor is een goed overzicht van de in dit land gebruikte perfins. Portugal heeft ook nauwelijks schade ondervonden van de Spaanse Burgeroorlog en de Tweede Wereldoorlog. Van de 1/4 van de 230 perfins is de gebruiker (nog) niet bekend.

Tot nu toe is er onvoldoende bewijs voorhanden om te stellen dat in Portugal een postzegelplakmachine in samenhang met een perfin is ingezet. Onlangs kwam ik wel enkele postzegels met een POKO-achtig uiterlijk tegen. Het is de H.B.C.-perfin. Gebruiker was Henry Burnay & Companhia te Lissabon. Mocht hierover meer bekend worden dan hoort u van me.

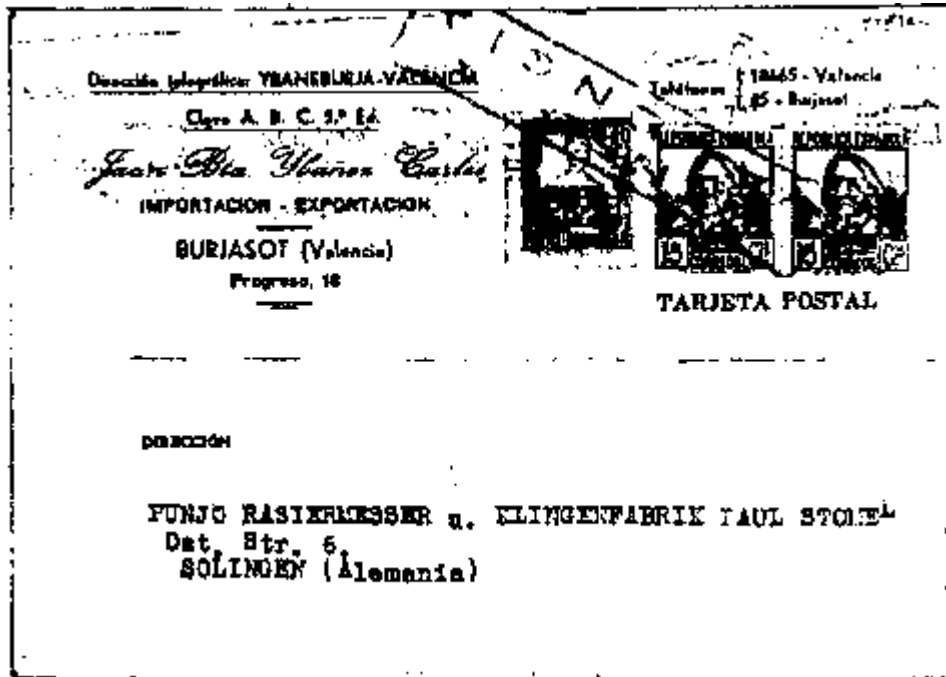
Spanje

Op het Spaanse grondgebied zijn meer perfins in gebruik geweest. Wellicht een (postaal) actiever land, maar laten we het er maar op houden dat het hoe dan ook groter is. Met ongeveer 400 verschillende perfins van het moederland en Spaans Marokko slaat het geen gek figuur. Echter door het ontbreken van een jaarlijkse meldingsplicht en de catastrofale invloed van de Spaanse Burgeroorlog en de Tweede Wereldoorlog is van slechts circa 50% bekend wie de gebruiker is geweest. De Spaanse archieven zijn geen hulpmiddel (meer) bij het uitzoeken van de gebruikers.

Blijkens een brief van de Spaanse Posterijen van 11 januari 1889 was het toegestaan firmaperforaties te gebruiken.

De eerste gebruiker was waarschijnlijk de bankinstelling Credit Lyonnais van Barcelona. De postzegelserie van 1889-1899 met de beeltenis van Alfonso XIII (de zogenaamde babykopjes) was de eerste serie die met perfin voorzien werden. Ook enkele eerdere zegels kennen een perforatie, maar het betreft dan meestal een grote T met daarachter de cijfer 1 t/m 6. Dit zijn telegraaf-ontwaardingen, waarbij cijfer 1 voor Madrid staat. De anderen zijn nog niet achterhaald. Identificatie wordt in Spanje extra bemoeilijkt door de slechte en vette afstempeling. Plaats en datum zijn daarom vaak moeilijk of helemaal niet te herkennen.

Voor zover nu bekend zijn er geen postzegelplakmachines in samenhang met perfins in roulatie geweest. Ook zijn er geen perforermachines meer in gebruik. Wanneer hieraan precies een eind is gekomen en waarom is mij nog niet bekend.

Hoofdstuk 4. Verzamelmogelijkheden

De mogelijkheden om perfins te verzamelen zijn legio. Om u een idee te geven, vindt u onderstaand een, niet volledige, opsomming van de manieren hoe u perfins kunt verzamelen.

1. Wereldverzameling: gelet op aantallen praktisch vrijwel onuitvoerbaar
2. Per land
3. Thematisch: bijvoorbeeld banken, bedrijfstype en spoorwegen
4. Per plaats of regio: Barcelona of Azoren
5. Per bedrijf: bijvoorbeeld Hotel Mundial te Lissabon of Philipsvestigingen o.a. Madrid en Eindhoven
6. Middels periode van uitgifte
7. Per zegeltype (o.a. Ceres-zegels)
8. Combinaties van bovenstaande mogelijkheden

Daarnaast kan men zich ook verder verdiepen in firmaperforaties waarbij bijvoorbeeld de acht verschillende verschijningsvormen (standen) worden verzameld. Ook kan men een keus maken of er op poststuk of los verzamelt wordt. Echter zult u zich wel steeds moeten afvragen of u voldoende materiaal kunt bemachtigen, waarmee u een verzameling kunt opzetten. In het volgende hoofdstuk kom ik daar op terug.

Hoofdstuk 5. Bronnen

Met dit hoofdstuk wil ik mijn algemeen verhaal over perfins afsluiten. Eerst wil ik iets vertellen over het verkrijgen van die bijzondere zegels met de gaatjes. Daarna enkele informatiebronnen en verenigingen.

Het verkrijgen van perfins gaat eigenlijk op dezelfde wijze als alle andere zegels. Beurzen aflopen, collega-verzamelaars attenderen en zondig eens een veilingcatalogus doornemen.

Op die manier kunt u in het bezit komen van perfins. Alleen is het qua prijsstelling een kwestie van vraag en aanbod. De laatste jaren bestaat er ook in Nederland veel belangstelling. Zoals gebruikelijk voor postzegelverzamelaars is het eigen land favoriet. Veel andere landen zijn goed te verkrijgen. Hierbij is te denken aan: Engeland, Duitsland, Australië en USA. Met weinig geld kunt u daarmee een aantrekkelijke verzameling opzetten. De prijzen lopen uiteen van f 0,05 tot f 0,40 per stuk. De prijs is dan afhankelijk van het land van uitgifte.

Oude zegels hebben gemiddeld een waarde die te vergelijken is met de marktwaarde van de 'normale' zegels. Deze stelregel gaat echter niet altijd op. Ook in oudere zegels komen soms veelvuldig perfins voor. Dit is het geval bij enkele Nederlandse POKO's. De marktwaarde is dan niet meer dan 25% van de NVPH-catalogus. Anderzijds kan er in dubbeltjesgoed ook een perfin zitten die uiterst zeldzaam is. Al met al een materie die moeilijk in de vingers te krijgen is. Ook voor de vergevorderde perfinverzamelaar!

Naast het kopen van perfins kunt u ook weer eens lekker aan het ruilen slaan. Wanneer u ruilmateriaal ter beschikking heeft, is ruilen heel goed mogelijk. Meestal op basis 1 :1. Ruilpartners vindt u via gespecialiseerde verenigingen en mogelijk onder collega-verzamelaars. Of plaats eens een ruiladvertentie in een postzegelblad.

Een aantal **gespecialiseerde perfinverenigingen** zijn:

- Perfin Club Nederland, secretaris W.F. Baekers, Postbus 3052 5003 DB Tilburg 013-637934 (kwartaalblad 'Perfinpost', 4 maal per jaar bijeenkomst te Amersfoort met veiling, rondzending: f 25,00 per jaar, ongeveer 200 leden).
- The Perfin Club, secretaris R.W. Smith, R.R. 1, Box 5645 Dryden, ME 04225 USA (maandblad 'The Perfins Bulletin', uitgebreide uitgiftelijst: \$15,00 per jaar, ongeveer 800 leden)
- Perfin Society in Engeland
- Australian Perfin Society
- Canadian Perfin Club

In Portugal en Spanje zijn helaas geen perfinverenigingen.

Belangrijke literatuur over perfins:

- * 'Perfinpost' zie boven
- * 'The Perfins Bulletin' zie boven
- * 'A catalogue of the Perfins of Portugal and Portuguese Overseas Provinces' R.P. Everett 1988
- * 'A catalogue of Spanish Perfins' R.P. Everett 1988
- * 'Catalogo de Sellos Perforados de España' Florentino Perez Rodriguez 1987
- * 'Catalogus van de perfins van Nederland en OG', J.L. Verhoeven, Perfin Club Nederland 1991

Zoals u merkt is er toch al enige informatie over perfins bijeengebracht. Toch ontbreken er veel gegevens, bijvoorbeeld over de gebruikers van de Spaanse perfins. Mocht u in uw verzameling van Portugal en/of Spanje informatie (perfin op brief?) hebben, dan zou ik dat graag van u vernemen. Neemt u dan contact met mij op. Wilt u meer of aanvullende informatie dan kunt u mij ook benaderen. Onder het motto 'er zit gelukkig veel papier tussen de gaten' zal ik een volgende keer uitgebreider ingaan op de perfins van Spanje en Portugal.

Louis Zandbergen, Reigerstr. 40, 7731 ZS Ommen. Tel. 05291-56358